

З 28 жовтня по 3 листопада 1918 року Австро-Угорщина розпалася на окремі самостійні держави. 6 листопада 1918 року Й. Ецдорф офіційно передав владу до рук представників українського та румунського населення Буковини.

Так завершилась історія австрійської адміністрації краю.

Примітки

¹ Не набагато більше було в центральних органах управління Австрії і румунів — 28. (Див.: Megner K. Beamte. Wirtschafts — und sozialgeschichtliche Aspekte der K. K. Beamtentums. — Wien, 1986. — S. 255.

Література

1. Буковина. — 1897. — 3 грудня.
2. Местное управление и местные повинности в Австрии. — Петербург: Типограф. кн. В. И. Мещерского, 1901. — Том 1. — С. 19.
3. Державний архів Чернівецької області, ф. 3, оп. 1, т. 1, а. II.
4. Нариси з історії Північної Буковини. — К.: Наукова думка, 1980. — С. 149.
5. Die Habsburger Monarchie 1848–1918. Bd. III. Die Völker des Reiches. I Teilband. — Wien, 1980. — S. 571–572.

УДК 351.82

Т. М. Кравцова
канд. екон. наук

ПРАВОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема державного регулювання підприємницької діяльності як самостійного адміністративно-правового інституту потребує дослідження його правової природи, головних функцій, правових форм, визначення місця державного регулювання у структурі адміністративного процесу. Такий об'єм дослідження зумовлюється тим, що державне регулювання відіграє дуже важливу роль в функціонуванні господарського правопорядку в Україні, спрямованого на забезпечення фундаментальних суспільних благ, таких як законність, право власності, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища тощо. Все це диктує необхідність організації державного регулювання економіки такого рівня, який би відповідав якісно новим явищам, структурним зрушенням у народному господарстві України, розвитку його у напрямі переходу до ринково регульованої економіки, цивілізованих ринкових відносин.

Відповідно до “Концепції переходу Української РСР до ринкової економіки” [1], яку у листопаді 1990 р. схвалила Верховна Рада України, метою державного регулювання економіки є досягнення ефективного, поступального та стабільного економічного, соціального, наукового і культурного розвитку України. Ця мета реалізується у наступних функціях державного регулювання економіки, визначених у Концепції: формування системи економічних інститутів державного управління; розробку і погодження стратегії економічної, соціальної та науково-технічної політики; укріплення умов функціонування ринку, активізацію ринкових відносин, пом'якшення впливу кризових явищ шляхом використання прав та можливостей, які уряд має у своєму розпорядженні, включаючи матеріально-технічні та фінансові ресурси; регулювання пропозиції та попиту на товари шляхом дотування їх споживання; перерозподіл доходів населення і суб'єктів господарювання, спрямований на пом'якшення соціальної нерівності; стимулювання виробництва, які створюються на базі нових технологій, розвиток експортного виробництва, економічний захист стратегічно важливих виробництв; розробку і реалізацію шляхом бюджетного фінансування регіональної політики; розробку і реалізацію системи соціального захисту населення; вироблення та забезпечення дотримання вимог по охороні навколишнього середовища та його відтворення. Отже, відповідно до цієї Концепції змістом державного регулювання в сфері підприємницької діяльності є діяльність по реалізації функцій держави щодо забезпечення господарського порядку, здійснювана у встановлених правових формах і відповідних методах.

Завдання і функції державного регулювання реалізуються в конкретних діях органів і посадових осіб, що здійснюють вплив на суб'єктів господарювання. Ці дії знаходять зовнішнє вираження у певних формах регуляторної діяльності держави, які визначені законодавством України.

Форма — це філософська категорія, яка означає зовнішнє вираження внутрішнього змісту. Виходячи з філософських категорій, юридичні науки і визначають форми державного управління. Таким чином, під формою державного управління варто розуміти той або інший спосіб зовнішнього вираження внутрішнього змісту. Питання про форми і методи державного управління недостатньо розроблені, деякі автори змішують між собою форми і методи. В. М. Манохин зазначає: “Форми державного управління — певна частина діяльності виконавчо-розпорядницького органу, його структурних підрозділів і особового складу” [2]. Єробкін вважає, що форми державного управління — це організаційно-правове вираження конкретних однорідних дій апарата державного управління, чинених з метою практичного здійснення поставлених перед ним задач. За думкою В. К. Колпакова, під формою державного управління слід розуміти зовнішньо виражену дію — волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу (посадової особи), здійснене у рамках режиму законності та його компетенції для досягнення управлінської мети [3].

Вказане свідчить про те, що форма управлінської діяльності виражає її зміст. Фактично мова йде про те, як здійснюється сама управлінська діяльність. Усі форми управлінської діяльності прямо або побічно визначені у своїй основі нормами права, за допомогою яких держава регламентує діяльність державного апарата.

Діяльність (динамічний блок правової системи) — правотворчість, правозастосування, інші види — не що інше, як динамічні елементи правової системи, де реально втілені генетичні зв'язки і функціональні залежності інститутів державної влади від права, ззовні об'єктивовані як залежна сутність (діяльність, функціонування державних органів), від належного (компетенції, законодавчо визначених меж діяльності, процедур), втіленого в правовому законі [4].

Правова форма діяльності — організаційно-управлінська форма діяльності уповноважених на те суб'єктів, що завжди пов'язана зі здійсненням юридично значимих дій (розглядом юридичних справ) у порядку, визначеному законом [5].

Правова форма діяльності, як діяльність легітимна, що забезпечує безпеку громадян, їх права і свободи (де навіть примус і насильство мають відповідати ознакам легітимності), взагалі в ідеалі можлива не тільки як формально-юридична, а саме як правова тільки за умов, де достатньо розвинуті демократичні інститути, здатні реально впливати на владні структури. Одне слово, правова форма діяльності в ідеальному варіанті, як така, що відображає партнерські відносини розвинутого громадянського суспільства і сильної авторитетної та передбачуваної влади, що впливають із договірної природи Конституції України, тільки за умов розвинутих демократичних інститутів на основі погодження про правові засади життєвладштування, втілені у правові принципи і цінності, котрі складають основи конституційного ладу, може стати моделлю правової конструкції, в якій державна діяльність зв'язана правом [6].

Отже, юридична сутність правової форми діяльності держави базується, по-перше, на суворому виконанні приписів права; по-друге, її результати завжди тягнуть настання певних юридично значимих наслідків. Зазначені два моменти виступають в органічній єдності і є головними визначальними властивостями, а у своїй сукупності кваліфікують всяку організаційну форму діяльності як правову.

Різноманітність форм державного регулювання, помітні відмінності в характері, юридичній силі, ролі в регуляторному процесі роблять актуальною проблему їх класифікації. Треба зазначити, що донині правова наука не досліджувала види форм державного регулювання. На нашу думку, свою регуляторну діяльність органи державної влади в сфері підприємництва здійснюють в таких формах: прийняття регуляторного акту, реєстрація суб'єктів підприємництва, ліцензування та патентування підприємницької діяльності, сертифікація та стандартизація продукції (послуг), видача дозволу на заняття підприємницької діяльності, здійснення державного контролю за підприємницької діяльністю тощо.

Як ми бачимо — існують різні форми регуляторної діяльності держави в економіці, що зумовлено різноманітним завдань та функцій державного регулювання. Ці форми передбачаються законами й іншими нормативно-правовими актами, які встановлюють, по-перше, правовий статус будь-якого державного органу в цілому, в тому числі вказуючи повноваження державного органу у сфері економіки (наприклад, Закони України “Про державну податкову службу в Україні”, “Про контрольно-ревізійну службу України” тощо), по-друге, які регламентують діяльність державних органів у сфері економіки, яка встановлює обмеження в сфері підприємництва, що забезпечують охорону “публічного” інтересу (наприклад, Закони України “Про підприємництво”, “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, “Про патентування деяких видів підприємницької діяльності”, “Про стандартизацію” тощо). Таке подвійне правове регулювання застосування форм регуляторної діяльності дозволяє застосовувати державними органами ту чи іншу форму лише відповідно до їх компетенції, функцій державного регулювання, прагнення отримати той чи інший конкретний результат. Наведемо декілька прикладів правового забезпечення правових форм діяльності державних органів щодо регулювання підприємництва.

Відповідно до Закону України від 17 травня 2001 року № 2408-III “Про стандартизацію” [7] метою стандартизації в Україні є забезпечення безпеки для життя та здоров’я людини, тварин, рослин, а також майна та охорони довкілля, створення умов для раціонального використання всіх видів національних ресурсів та відповідності об’єктів стандартизації своєму призначенню, сприяння усуненню технічних бар’єрів у торгівлі. Стандарти повинні відповідати потребам ринку, сприяти розвитку вільної торгівлі, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та бути викладені таким чином, щоб їх неможливо було використовувати з метою введення в оману споживачів продукції, якої стосується стандарт, чи надавати перевагу виробникові продукції або продукції залежно від місця її виготовлення.

Ще один вид забезпечення публічних інтересів — сертифікація. Це діяльність щодо підтвердження відповідності продукції встановленим вимогам. В Україні діє Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 року № 46/93 “Про стандартизацію і сертифікацію” [8]. Сертифікація продукції здійснюється уповноваженими на те органами з сертифікації — підприємствами, установами і організаціями з метою: запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров’я та майна громадян і навколишнього природного середовища; сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції; створення умов для участі суб’єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Публічний інтерес в ліцензуванні зумовлений діяльністю, занадто прибутковою (наприклад, транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом, транспортування природного і нафтового газу трубопроводами та його розподіл тощо) і підлягаючої підвищеному оподатковуванню і додатковому контролю. Мається на увазі, що відповідна діяльність втягує у свою сферу необмежене коло учасників, їхнє майно. Їхня діяльність є небезпечною для необмеженого кола осіб, які не беруть участь у її здійсненні (наприклад, виробництво вибухових речовин і матеріалів; виробництво особливо небезпечних хімічних речовин тощо). За допомогою ліцензування організацій і видів діяльності засвідчується той ступінь суспільної корисності, який стає мірилом оцінки їхньої ефективності [9]. Саме тому в Україні діє Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [10], який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб’єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування.

З метою захисту прав та законних інтересів громадян, встановленого правопорядку в економіці від негативних наслідків несумлінних суб’єктів підприємництва, створені та діють інститути та режими соціального державного контролю та нагляду за господарською діяльністю (пожежного, екологічного, податкового тощо).

Отже, аналіз використовуваних у державному регулюванні форм свідчить, що їх сукупність — це своєрідне системне утворення, компоненти якого тісно взаємодіють один з одним, проте не є взаємозамінними. Вирішуючи функції державного регулювання економіки державні органи та їх посадові особи повинні використовувати лише ті форми регуляторної діяльності, які встановлені правовими нормами. Особливістю форм державного регулювання криється в тому, що вони можуть бути застосовані органами державної влади лише у взаємовідносинах з суб’єктами підприємництва, а також за наявності певних умов, визначених в законодавстві України.

Література

1. Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки: Концепція Верховної Ради УРСР від 1 листопада 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1990. — № 48. — Ст. 632.
2. Манохин В. М. Служба и служащий в Российской Федерации: правовое регулирование. — М.: Юристъ, 1997. — 296 с. — С. 142.
3. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 736 с. — С. 212.
4. Олейников С. Методологічні основи дослідження правових форм діяльності держави // Вісник Академії правових наук України. — 1999. — № 3. — С. 31.
5. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. — Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. — С. 548.
6. Олейников С. Методологічні основи дослідження правових форм діяльності держави // Вісник Академії правових наук України. — 1999. — № 3. — С. 25–33.
7. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2408-III // Відомості Верховної Ради України — 2001. — № 31. — Ст. 145.
8. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. № 46/93 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 27. — Ст. 289.
9. Тихомиров Ю. А. Публичное право: Учебник. — М.: Издательство БЕК, 1995. — 496 с. — С. 76.
10. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 36. — Ст. 299.